

Jonas Elvander

”Generation Z”: Så driver Rysslands unga mot fascismen

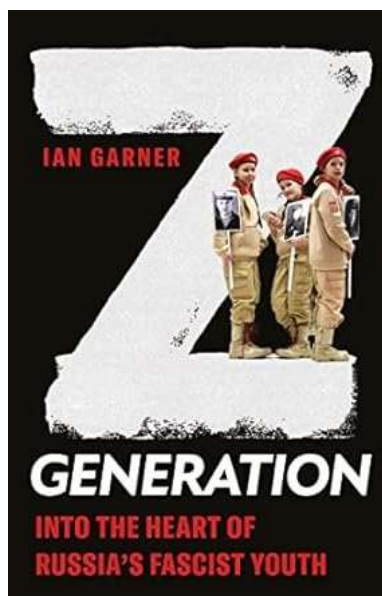
Ur *Flamman* 21 januari 2024

Ryssland har länge varit auktoritärt, men enligt en ny bok håller fascismen på att rota sig i landet. Systemet kan nu vara på export till resten av världen.

Den 19-åriga studenten Alina bor i industristaden Nizjnij Tagil i västra Sibirien. Hon är från en välbärgad medelklassfamilj och kan resa, köpa designkläder och iPhones och Macbooks. På fritiden ser hon Hollywood-filmer på bio med sin pojkvän, festar med sina vänner och drömmer om att flytta till Moskva. Som alla i hennes ålder lever hon större delen av sitt liv på sociala medier som *Vkontakte* – Rysslands motsvarighet till Facebook. Hennes flöde har för det mesta bestått av bilder från resor till strandorter i Egypten och Sotji, videor om smink och nagelvård, mode, filmer och tv-serier. Hon är ett fan av *Game of thrones*.

Men sedan den 24 februari 2022 har Alinas sociala medier-flöde förändrats. När Ryssland invaderade Ukraina, och förvandlade vad som sedan 2014 hade varit en konflikt på sparlåga till ett fullskaligt krig, ersattes Alinas delningar om sitt vardagsliv snabbt av statsuppdateringar om kriget. Hon gick med i grupper med namn som ”Det RIKTIGA Ukraina”, ”Anti-terror Z”, ”Z för seger” och ”Den ryska våren”. Enligt det material hon numera delar på olika plattformar är Ryssland under konstant attack från det ”nazistiska” Ukraina, Nato och USA. Hennes flöde består av bilder på Vita huset i lågor under texten ”Faschington, DC”, Ukrainas flagga med det ”sataniska hakkorset”, ortodoxa präster som välsignar trupperna vid fronten. Hon kallar ukrainare för *chochols* (en nedsättande term, som hänvisar till en traditionell ukrainsk frisyr), ”ukrofascister” och ”rabiessmittade hundar”, medan Vladimir Putin är ”en gåva från Gud”.

”Alinas liv före invasionen kunde ha tillhört valfri amerikansk eller europeisk tonåring som älskar sin telefon och föredrar storstadslivet framför den provinsiella tristessen. Så är det inte längre.”

Det skriver Ian Garner om anekdoten som inleder hans nyutkomna bok *Generation Z: Into the heart of Russia's fascist youth*. Enligt honom är Alinas nya språkbruk inte bara hämtat från statlig media och de grupper hon följer: ”Hon har lärt sig tala ett våldets språk – den ryska fascismens språk.”

Att Ryssland är ett extremt auktoritärt land där valen är en fasad har stått klart för de flesta länge. Men att hävda att Putins regim är fascistisk är fortfarande kontroversiellt, även om allt fler gör det sedan invasionen 2022. Ian Garner har efter ett långvarigt fältarbete inga problem med att använda termen.

– Jag valde inte ordet bara för att ha en provocerande titel, säger han till *Flamman*.

– Folk hade kanske inte kallat Ryssland fascistiskt för två år sedan. Men den ryska statens natur och idén om att den fungerar på ett fascistiskt sätt har diskuterats av forskare i minst ett årtionde. Forskningsfältet är polariserat och debatterar hätskt kring regimens avsikter och mål, men för mig är det uppenbart att Ryssland uppfyller kriterierna.

Det som enligt Ian Garner gör Ryssland fascistiskt är att statens huvudsakliga mål inte är att skapa välstånd, utan att hålla ihop samhället genom löftet om en kommande utopisk storhetsperiod som måste vinnas genom krig. För honom är kriget ett centralt begrepp för att förstå dagens Ryssland. Han lutar sig mot den brittiske historikern Roger Griffins definition av fascism som en ideologi vars mål är att få samhället att pånyttfödas genom krig, för att på så sätt kunna förverkliga ett utopiskt mål.

– Men en av många motsägelser i fascismen är att utopin aldrig kan förverkligas, för löftet är ett imaginärt förflutet. I Ryssland bygger det på både påhittade och verkliga element från den sovjetiska eran, den tsaristiska perioden, från folktro och myter. Dessa har aldrig existerat på det sätt som de beskrivs på, och de kan så klart aldrig realiseras eftersom Sovjetunionen och Tsarryssland var varandras diametrala motsatser. Så problemet med fascism är att kriget ständigt måste föras, och när ett krig misslyckas med att uppnå det slutgiltiga målet måste ett nytt inledas, säger Ian Garner (bilden).

Ryssland har mycket riktigt inlett en serie krig sedan Sovjetunionens fall, från Tjetjenien till Georgien och Ukraina, för att inte nämna de fjärran operationerna i Syrien och Nordafrika. Men den ryska regeringen har också fört ”interna krig”, något som Garner fokuserar särskilt på i boken. Och de förs inte nödvändigtvis med fysiska medel.

– Staten beskriver samhället som en part i ett ständigt krig: mot etniska minoriteter ibland, det är i konstant krig mot hbtq-rörelsen, det är i krig mot så kallad ”västernism” och ”transgenderism” – värderingar från utlandet som ständigt hotar Ryssland och möjligheten för landet att nå sitt utopiska mål.

Detta ”krig” mot västerländska värderingar och sexuella minoriteter är något som enligt Garner gör att dagens Ryssland påminner om tidigare fascistiska regimer. Historiker är i stort sett eniga om att fascismen uppstod som ett svar på hotet om socialistisk revolution i Europa efter första världskriget. I dag är det hotet mer fjärran än på länge, men det betyder inte att andra faror inte går att uppfinna.

– Jag tror att hotet från vänstern är en idé som begränsar fascismen till en viss historisk period mellan 1920- och 40-talet. Men det stämmer inte. Om man tittar på till exempel fascistiska länder som Spanien och Portugal efter andra världskriget så var hotet från vänstern nästan icke-existerande. I dagens Ryssland har hotet från vänstern ersatts av hotet från homosexuella och västerländska idéer som anses vara ”antiryska”. De beskrivs ofta på samma sätt som vänsteridéer på 20- och 30-talet: som omänskliga egenskaper, moraliskt förfall och sjukdomar, säger Ian Garner.

Ett annat kriterium som historiker ofta ser som avgörande för den historiska fascismen är dess anhängares upplevelse av det ”totala kriget” mellan 1914 och 1918, då samhället genomsvadades av militarism. Även det kriteriet lever dagens Ryssland upp till, menar Garner.

– Min bok handlar nästan bara om hur samhället stadigt har militariserats sedan de misslyckade massprotesterna i början av 2010-talet. Det var då Alexej Navalnyj blev känd. Efter protesterna blev Putin allt mer paranoid, och började gå i en mer nationalistisk riktning, säger han och fortsätter:

Staten beskriver samhället som en part i ett ständigt krig

– Sättet som unga ryssar relaterar politiskt till omvärlden i dag är nästan uteslutande i militära termer: dagis och skolor invaderas av homosexuella, Västerlandet bedriver ett konstant psykologiskt krig mot unga estniska ryssar. Även om folk hävdar att de är apolitiska och inte tänker på krig är de ständigt exponerade för det krigiska språket. Många unga jag talade med hävdar att de inte är intresserade av politik, samtidigt som de anser att det pågår en inre kamp i dem själva mellan gott och ont. Och det syns på sättet som staten accelererar propagandan – kriget i Ukraina är bara ett slag i en stor metafysisk kamp om civilisationen.

Den militariserade kulturen är också sammanbunden med vad Ian Garner kallar den ryska offerkulten. Det har i Ryssland länge funnits en myt om att nationens största militära segrar alltid har uppnåtts med dess största offer.

– Till exempel när Napoleon brände ned Moskva 1812 var det, enligt den ryska historieskrivningen, Ryssland som sedan besegrade honom och jagade tillbaka honom till Europa. Ännu viktigare var andra världskriget. Enligt den ryska synen var det den sovjetiska regimens beslut att offra så extremt många medborgare i kriget inte ett resultat av militära misstag, utan ett nödvändigt offer för att vinna på östfronten, säger Garner.

Kombinationen av offerkult och militarism gör fascism särskilt lämpat som begrepp för att beskriva dagens Ryssland, menar han, eftersom kombinationen känns igen från andra fascistiska regimer, inte minst i Italien och Nazityskland.

Gemene man. Vladimir Putin kopplar av efter en ishockeymatch i Moskva 2018. Foto: Alexei Nikolsky/AP.

– Myterna sprids av Putins regim, i böcker, filmer, dikter, barnböcker, särskilt kring segerdagen. Historien presenteras som en ärorik religiös återuppståndelse: det rådde mörker och död, och plötsligt finns det ljus och liv igen. Och det enda sättet att uppnå det på är genom offer. När man tittar på hur lärare undervisar och präster predikar i dag är budskapet hela tiden att de bästa unga och de bästa medborgarna är de som tar värvning och dör. Att dö är större än att överleva.

Även om det framför allt är sedan invasionen 2022 som det har blivit populärt att beskriva Ryssland som fascistiskt menar Garner att utvecklingen började redan på 1980-talet, om inte ännu tidigare, när den sovjetiska ordningen började upplösas och en våldsam nationalism blev den huvudsakliga reaktionen.

– Och på 90-talet, som ofta beskrivs som en demokratisk period, fanns det genuina högerextrema nationalisterna och nyfascister som fick starkt stöd i parlamentariska val. Till exempel i valet 1993 då extremhögern fick störst stöd av alla.

Om Rysslands regim är fascistisk, hur kan den då hävda att den bekämpar fascister i Ukraina?

– Regimens filosofi, om man nu kan kalla den för det, är extremt motsägelsefull. Ledarna är nästan stolta över hur absurd den är. Men om man tänker på hur orden fascism och antifascism används i Ryssland så är det inte så konstigt. I den ryska historieskrivningen är Ryssland den stora antifascistiska nationen eftersom den räddade världen i andra världskriget. Att vara rysk är därför att vara antifascist, att vara antifascist är att vara ryss.

– Det som lärs ut är att den ryska identiteten är smal kategori. Att vara ryss är att vara ortodox kristen, man är etnisk ryss eller försöker bli det om man tillhör en etnisk minoritet, man är så klart heterosexuell, och man är redo att gå i krig, säger Ian Garner och fortsätter:

Fascistisk ungdom. Bild från en kampanjvideo till stöd för Rysslands krig mot Ukraina.

– Om man faller utanför den definitionen är man per definition motsatsen till de sakerna. Om man är queer är man fascist. Det är helt ologiskt, och det är därför man kan se absurda påståenden om att Ukrainas president Volodymyr Zelenskyy är en ”satanistisk nazistisk jude”. Det är tre koncept som egentligen inte kan kombineras, men i denna diskurs måste de hänga ihop eftersom de alla är motsatsen till ryskhet.

Det kan förklara varför Alina tycker att den ukrainska flaggan och statsvapnet påminner om ett hakkors, medan den ryska invasionens ”Z” – ett tecken som medlemmar i ungdomsrörelser bär på tröjorna – är en frihetssymbol.

Det finns dock skillnader mellan den moderna fascismen som Ian Garner menar existerar i Ryssland och tidigare former av ideologin. En sådan är att Ryssland inte har någon ledarkult, såsom i Italien där Mussolini sågs som en sekulär Messias av många anhängare. Putin är en bra men inte perfekt förebild: en man som utövar judo och spelar ishockey, som vem som helst. Snarare än en halvgud är han någon man kan bli som själv.

– Putin tillbes inte som en halvgud med övernaturliga egenskaper. Det finns extrema religiösa grupper i Ryssland som ser honom som Messias, men de är små och detta är inget som regimen påstår heller. Putin påminner snarare om Donald Trump. En helt vanlig man, men lite bättre.

En annan skillnad handlar om hur sociala medier har förvandlat förhållandet mellan ledare och medborgare, och fått folk att känna sig mer delaktiga.

– I boken beskriver jag hur sociala medier gör det enklare för vanligt folk att vältra sig i fascismens aura. I dag kan de interagera med sina ledare. De kan prata med influerare på nätet, och kanske till och med få en gillamarkering, kommentar eller delning av någon som företräder myndigheterna. Det var inte möjligt för ett århundrade sedan, då medieförhållandet var enkelriktat: staten publicerade en tidning, man läste den och absorberade budskapet och

det var allt. Nu kan staten lyfta fram enskilda personer genom deltagande media när som helst. Det är något nytt.

Det gör det lätt för andra regimer att kopiera strategin, eftersom den teknologiska infrastrukturen redan finns överallt. Enligt Garner är Ryssland bara det extrema uttrycket för en tendens som han menar håller på att växa sig starkare i hela världen.

– Oavsett om de är fascistiska eller inte finns det länder som använder samma strategi som jag beskriver i boken, vad gäller sociala medier, deltagande och social utfrysning. Vissa är mer extrema än andra. Men man ser samma beteende i Kina, Ungern, bland Trumps anhängare i det republikanska partiet i USA, och lite överallt i Europa. Till och med i Kanada, där jag bor.

Den nya fascismens stora dragningskraft på unga tror Ian Garner beror på att flera av de berättelser, eller myter, som präglade 1900-talet har förlorat sin kraft. Samtidigt har den mediala offentligheten under de senaste årtiondena fragmenterats av teknologin. I det vakuum som uppstått har det nyfascistiska löftet om en ny guldålder blivit ett effektivt budskap.

Ian Garner menar dock att kollektiva myter i sig inte nödvändigtvis är något dåligt.

Patrioter. Medlemmar i en regimtrogen klubb marscherar iförda uniformer från andra världskriget med symbolen Z på i Sankt Petersburg den 22 april 2022. Bokstaven Z – som står för *Zapad*, det ryska ordet för ”väst” – har blivit allestädes närvarande symbol i Ryssland sedan invasionen av Ukraina. Foto: AP.

– Samhällen behöver starka myter. Myter är inte bara lögner, det är berättelser som binder människor och grupper samman och ger dem en gemensam identitet. De senaste 30–40 åren har myterna som har hållit de västerländska samhällena samman börjat upplösas. Jag tänker särskilt på Margaret Thatcher och Ronald Reagan, som på 80-talet lovade folk att de kunde uppnå oändlig rikedom som individer. Det har inte skett, särskilt inte sedan finanskrisen 2008, säger han och fortsätter:

– Framväxten av sociala medier och svårigheten att skapa en enhetlig förståelse av världen har gjort att många i dag binds samman av nya berättelser som inte är grundade i den objektiva verkligheten. Det har gjort samhällen sårbara för aktörer som försöker utnyttja det. Och det är naturligt att vanliga människor försöker hitta något som kan ge deras liv mening. Där erbjuder fascismen – såväl historiskt som i dag – det enklaste svaret: det är någon som attackerar oss utifrån, om vi förgör dem kommer vi att återvända till guldåldern igen.

Varför tror du att vänstern har så svårt att göra sig gällande i detta klimat?

– Flammans läsare kommer inte att gilla detta svar, men jag tror att vänsterns gamla löfte om en kollektiv framtid baserad på omfördelning av resurser är dött. Oavsett om det kan uppnås eller inte så är det irrelevant, eftersom folk inte tror det. Det saknar dragningskraft. Vänstern måste hitta ett svar på utmaningen från fascismen dels genom att hitta ett nytt sätt att göra sin myt åtråvärd, men också genom att förstå att verkligheten i sig håller på att fragmenteras på grund av sociala medier. Det finns inte någon återvändo – processen kommer bara att accelerera med hjälp av artificiell intelligens och kvantteknologi.

Inget tyder heller på att utvecklingen håller på att vändas i Ryssland. I statsbudgeten som nyligen antogs för 2024 nästan fördubblar staten de militära utgifterna till sex procent av BNP. Det är den högsta siffran sedan Sovjetunionens kollaps. Även ersättningar till anhöriga till stupade soldater kommer att höjas till motsvarande 30 års utbetalningar av snittlönen, enligt *The Economist*. Finansdepartementet har meddelat att man kommer stimulera ekonomin med fem procent av BNP, vilket är mer än under coronapandemin.

Krigets natur kommer därför att fortsätta att prägla det ryska samhället och dess ”generation Z”, såväl externt som internt. Snarare än tvärtom kan omvärlden snart komma att likna Ryssland, enligt Ian Garner.

– Vi lever i en farlig tid, för vi är inte redo för detta än. Många i mitten och till vänstern väntar på att saker ska återgå till det normala, men det kommer inte att ske. Vi lever i en ny värld genomsyrad av media där fakta och politiska åsikter och handlingar inte längre kommer att ha så stor betydelse.

Lästips

Olivier Besancenot: [”Fascismen ett reellt hot”](#)

Florent Georgesco: [”För Putin är fiender utomlands viktigaste drivkraften i rysk historia”](#)

Romarc Godin: [Rysslands ekonomi på väg mot total militarisering](#) (mars 2023)

Balthazar de Robiano, Jon Tell: [Ryssland visar hur fascistiska idéer kan segra i ett uppsplittrat samhälle](#) (augusti 2023)

[Vart går Ryssland? Olycksbådande ideologiska tendenser](#) (artikelsamling, 2022)

Dokument: [En rysk plan för folkmord på Ukrainas folk](#) (2022)